

УДК: 373.5.015.311

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-11-12-9>**Ольга Гереза,**

студентка, спеціальність «Соціальна робота»,

Марина Волошенко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи,

Одеський національний політехнічний університет,

проспект Шевченка, 1, м. Одеса, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИЧИНИ ПІДЛІТКОВОЇ ВАГІТНОСТІ

Підлітковий вік – це вирішальний період для становлення особистості та формування поведінки. В силу анатомо-фізіологічних особливостей підліткового періоду організм підлітка є найбільш незахищеним і вразливим до впливу різних чинників довкілля, а психологічні особливості розвитку особистості в цьому віці визначають специфіку способу життя, мислення, вибір пріоритетів, що може спричинити ризиковану сексуальну поведінку, часту зміну статевих партнерів. Проблема підліткової вагітності та полохів актуальна у всьому світі. Сьогодні по всій земній кулі народжують більше 15 мільйонів підлітків, а ще п'ять мільйонів змушені вдаватися до переривання вагітності. У зв'язку з цим виникає необхідність вивчення і осмислення такого явища як неповнолітнє материнство з педагогічного погляду.

Ключові слова: підліток, вагітність, поведінка, сім'я, допомога.

Вступ

Відомо, що у переважної більшості підлітків фізичний розвиток випереджає психічний, і ця різниця становить 6, а в деяких випадках – 10 років. У зв'язку з цим і виникають проблеми, які відзначають багато дослідників. Вони пов'язані з появою незапланованих вагітностей, абортів у ранньому віці, покинутих дітей, суїцидальних думок і дій самих підлітків.

До останнього часу матері-підлітки ніколи не віділялися в окрему категорію соціально незахищених, ніколи не виступали в якості об'єкта спеціальної уваги з метою підтримки і реабілітації з боку державних органів. Щоб запобігти появі раннього материнства, роботу з юними вагітними необхідно починати задовго до того, як вони стануть мамами. І цю діяльність можна розділити на 2 частини. Перша частина – це педагогічна, роз'яснювальна робота серед підлітків із питань контрацепції, наслідків абортів, планування сім'ї, консультування з питань інтимних відносин. Друга – виявлення і робота з юними вагітними, а саме: психологічна і фізична підготовка до майбутнього материнства; допомога у вирішенні кризових соціальних ситуацій, пов'язаних із вагітністю; підготовка до безпечних полохів; навчання догляду за новонародженими тощо.

Таким чином, комплексна діяльність із надання різних видів допомоги неповнолітнім матерям і їхнім дітям допоможе вирішити проблему соціальної адаптації цієї категорії населення до сучасних умов. Проблема підліткової вагітності може розглядатися як комплекс заходів, спрямованих на виховання в дитини серйозного ставлення до сімейних цінностей.

Підліткова вагітність – мабуть, не стільки медична, скільки соціальна проблема. Оскільки юна мати зазвичай не в змозі самостійно забезпечувати себе, не кажучи вже про дитину. До того ж, вона нерідко зіт-

кається з осудженням, навіть негативним ставленням оточуючих, серед яких часто опиняються її рідні. Дуже часто це негативне ставлення розповсюджується і на дитину юної матері.

Мета дослідження – розглянути педагогічні проблеми юних матерів і визначити певне коло причин, що провокують поширення проблеми ранньої вагітності.

Результати дослідження

Рання вагітність, згідно з визначенням, настає у дівчини, яка не досягла 18 років, і тому її часто називають підлітковою. Але проблема ранньої вагітності в даному випадку не соціальна, її суть не в тому, що дівчина не досягла повноліття на момент зачаття дитини, а в тому, що рання вагітність дуже небезпечна як для незміцнілого організму дівчини, так і для майбутньої дитини. Проблемам готовності материнства в юному віці присвячено роботи І. А. Альонової, В. І. Брутмана, О. В. Баженової, І. П. Каткової, Л. Г. Камсюк, О. Н. Лебединської, С. Ю. Мещерякової, Ю. П. Петренко, М. С. Родіонової, А. А. Шевельової, Г. Г. Філіпової (Абросимова, 2004; Братусь, 2006; Булах, 2004; Гаубас, 2006; Гурко, 2002; Капська, 2010).

Не можна точно визначити вікові рамки, коли рання вагітність не є небезпечною, адже організм молодих дівчат розвивається з різною швидкістю. Найбільша кількість випадків ранньої вагітності у підлітків припадає на вік 15-17 років.

Вагітність і пологи у підлітків протікають набагато складніше, ніж у дорослих, з фізіологічної точки зору. У зв'язку з тим, що організм юної породіллі недостатньо сформований, пологи частіше, ніж у дорослих, ускладнюються травмазмом статевих органів, частіше трапляються передчасні пологи. Діти

породіль-підлітків мають менший зріст, вагу, часто страждають від гіпоксії.

Підліткова вагітність – це вагітність дівчинки, яка не стала дорослою в юридичному і медичному розумінні. А причини, за якими дівчатка-підлітки вагітніють, до медицини ніякого відношення не мають. Це питання соціальне.

Виділяють кілька причин підліткової вагітності: звалтування, приєднання до поганої компанії, неблагополучна сім'я, сексуальне невігластво. І при детальному розгляді виходить, що в усіх цих випадках вина сім'я.

Найтрагічніша причина підліткової вагітності – звалтування. І це страшна трагедія для незміцнілої психіки підлітка. А якщо в сім'ї не прийняті довірчі відносини між батьками та дітьми, то зізнатися в тому, що трапилося, підлітку дуже складно. Постраждалій дівчинці ні до кого звернутися зі своєю бідою, нікому прийняти потрібні заходи для запобігання вагітності. Адже, залякуючи недосвідченого в подібних справах підлітка, такий насильник продовжує користуватися безпорадністю дівчинки, що призводить до вагітності.

Ще одна причина підліткової вагітності – погана компанія, де розкута поведінка, вживання наркотиків, алкоголю вважається нормою. У незміцнілого морально, психологічно та фізично підлітка інстинкт самозбереження притупляється швидко, і дівчинка не думає про наслідки своєї розкутої поведінки.

Але найбільш поширена причина підліткової вагітності – сексуальне невігластво. Статевим життям живе майже усе людство, а ось сексуальній грамотності багато підлітків навчаються за допомогою друзів, які самі в цьому не є компетентними.

Як правило, більшість ранніх вагітностей є незапланованими, звідси і сумна статистика:

- близько 70 % дівчат вирішують зробити аборт, часто вже на пізніх термінах;
- в 15 % випадків вагітність переривається викиднем;
- і тільки 15 % дівчаток-підлітків стають молодими мамами (Абросимова, 2004).

Крім таких наслідків, як презирство суспільства і ганьба, виникають ще і проблеми, пов'язані зі здоров'ям при підлітковій вагітності. Основна проблема полягає в тому, що тіло молодої дівчини не готово фізично виношувати дитину в такому юному віці. Підліток знаходиться в сум'ятті, не знає, припинити вагітність або продовжувати. Якщо дівчинка вирішує зробити аборт, вона повинна розуміти, що надалі можуть виникнути гінекологічні проблеми, аж до безпліддя. А якщо вирішує народжувати, то піддасть себе серйозному випробуванню, адже в організмі молодої жінки почнуть відбуватися чисельні складні зміни, які сприяють внутрішньоутробному розвитку плода, готують організм до пологів і грудного вигодовування. Непідготовлений організм просто може не впоратися з настільки складним завданням, як вино-

шування і пологи здорової дитини. Вага нижче норми у немовлят або немовлята з вродженими дефектами – загальний сумний результат вагітності підлітка. Проблеми, пов'язані зі здоров'ям дитини, безпосередньо залежать від фізичної незрілості материнського організму. Найчастіше майбутні молоді мами намагаються ігнорувати сам факт вагітності і не дотримуються правильного режиму харчування і здорового способу життя.

Психологічні проблеми, пов'язані зі здоров'ям при підлітковій вагітності можуть завдати непоправної шкоди тендітній, ще дитячій, психіці. В більшості випадків підлітки з великим запізненням усвідомлюють сам факт вагітності. Першою реакцією, як правило, стають шок, почуття провини, сором, розгубленість, потрясіння, страх, ігнорування та паніка. В ранньому віці підліткам дуже складно самостійно впоратися з такою проблемою, зокрема з її емоційним аспектом.

В першу чергу дівчатка-підлітки намагаються зробити хворобливий вибір між виношуванням і перериванням вагітності, тому важливо, щоб в такі моменти поруч завжди була людина, якій можна довіритися. Це може бути мати, бабуся або навіть шкільна вчителька, які допоможуть дівчинці впоратися з важким почуттям і прийняти доросле рішення (Братусь, 2006; Булах, 2004).

Дівчатка-підлітки під час вагітності нерідко стикаються з осудженням. Вони бояться розповісти про те, що трапилося своїм батькам і залишаються наодинці зі своєю серйозною проблемою. Рання вагітність змушує дівчаток кидати навчання в школі, тим самим ставлячи хрест на їх подальшій освіті, кар'єрі та самореалізації.

Часто дівчата-підлітки, що завагітніли, стикаються з сильним несхваленням своєї сім'ї або вже знаходяться в конфлікті зі своїми батьками до моменту вагітності. Однак, якщо вони не одружуються, то у них часто немає вибору, та їм доводиться під час вагітності й після пологів продовжувати жити в будинку, перебуваючи в залежному положенні. Тому з метою уникнення подібної ситуації, у деяких дівчат-підлітків виникає мотивація вступити в шлюб, але заміжжя не завжди є найкращим рішенням проблем юної матері.

Найважливішим соціальним завданням залишається допомога юним батькам та їхнім дітям, спрямована на те, щоб вони успішно розвивалися і стали продуктивними членами суспільства. Проблема підліткової вагітності може бути відвернена елементарним комплексом заходів, спрямованих на виховання в дитини серйозних відносин до сімейних цінностей (Гаубас, 2006).

Для профілактики ранньої вагітності батькам в першу чергу необхідно мати довірчі відносини зі своїми дітьми, знаходити час, щоб частіше розмовляти з дитиною, спілкуватися на «заборонені» теми. Це слід розуміти не тільки батькам дівчаток. Використовуючи отримані в сім'ї знання про статеve виховання,

методи контрацепції, дівчатка-підлітки після знайомства з більшою ймовірністю зможуть захистити себе від небажаної ранньої вагітності. На жаль, ніхто не застрахований від кримінальних випадків, наприклад, зґвалтування, але діти повинні бути проінформовані і про цю небезпеку (Капська, 2010).

Дівчинка, яка почала статеве життя, повинна розуміти, що внаслідок навіть одного незахищеного статевого акту можлива вагітність.

У більшості західноєвропейських країн народжуваність серед підлітків перебуває на дуже низькому рівні (10 і нижче на 1000); в цих країнах приблизно з 1970-х років відбувалося швидке зниження частоти народжень серед підлітків і «постаріння» шлюбів і народжуваності. Що стосується частоти абортів у цієї вікової групи, то найвищі показники підліткових абортів спостерігаються останніми роками в низці країн ЄС – Великобританії, Швеції, Румунії, Угорщини, Данії, Франції (7).

В скандинавських країнах, а також Нідерландах, Франції і Словенії частка абортів у загальному числі вагітностей у дівчат молодше 20 років становить близько 60% і більше, то в цих країнах більшість підлітків у випадку незапланованої вагітності схильні її перервати. В Україні, Білорусії та Молдові частка абортів у структурі підліткових вагітностей становить 25-30% (на 2016 р), у Вірменії, Грузії, Казахстані, Киргизії і Туркменії – 14-16%, Узбекистані – 6%, Таджикистані – 4% і в Азербайджані – всього 3%.

У всіх країнах східної Європи і центральної Азії показники абортів знижуються впродовж останніх двадцяти років.

Висновки

Узагальнюючи викладене вище, можна сказати, що юні матері відчувають сильний тиск з боку суспі-

льства, тому що вагітність розцінюється як асоціальна поведінка, що зумовлено, з одного боку, недостатнім рівнем наявних у них ресурсів для виконання відповідальної батьківської ролі, а з іншого – тим, що сама по собі нова ситуація пов'язана для них зі стресом. Тому вагітні підлітки і юні матері потребують особливої уваги з боку громадськості.

Ранні статеві зв'язки підлітків чинять негативний вплив на стан їхнього здоров'я.

Керуючись більше фізіологічними потребами, пов'язаними з інтенсивним статевим дозріванням, ніж розумом, дівчина ризикує не тільки своїм здоров'ям, але здоров'ям своїх майбутніх дітей.

Перші ознаки вагітності у підлітків нічим не відрізняються від ознак вагітності дорослої жінки. Під час складного з психологічної точки зору підліткового віку, необхідно уважно спостерігати за зміною фізичного стану дівчинки-підлітка. Однак буде краще не чекати перших ознак вагітності, а розмовляти про проблеми сімейного життя й материнства перш, ніж ці ознаки будуть виявлені.

Які чинники впливають на частоту підліткових вагітностей – складне і до кінця не вивчене питання. Огляд європейських досліджень показав, що основним чинником високого рівня вагітностей у дівчат-підлітків частіше всього є як і проживання в бідному, економічно відсталому районі, так й низький соціально-економічний статус батьків. Деякі дослідження показують, що факторами ризику є незакінчена освіта, неповна батьківська сім'я (проживання з одним із батьків або з прийомним батьком), нездоровий спосіб життя підлітка (куріння, нерегулярне харчування, вживання алкоголю) і деякі інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абросимова З. Б. Сексуальна поведінка в підлітковому середовищі / З. Б. Абросимова, Д. В. Адамчук, О. В. Баранова // Початкова школа плюс до і після. – 2004. – № 3.
2. Братусь І. В. Форми і методи соціально-педагогічної роботи з юними матерями / І. В. Братусь // Соціальна педагогіка : теорія та технологія: [за заг. ред. І. Д. Звереві]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 225-236.
3. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків / І. С. Булах. – К. : Націон. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 581 с.

REFERENCES

1. Abrosymova, Z.B., Adamchuk, D.V., Baranova, O.V. (2004). Seksualna povedinka v pidlitkovomu seredovyshchi [Sexual behavior in the teenage environment]. *Pochatkova shkola plyus do i pislya – Elementary school plus before and after*, 3 [in Ukrainian].

4. Гаубас С. М. Особливості статевого виховання дітей різного віку в сучасних умовах / С. М. Гаубас // Все для вчителя. – 2006. – №1. – С. 2-25.
5. Гурко Т. А. Опыты сексуальных отношений, материнства и супружества несовершеннолетних женщин / Т. А. Гурко // СОЦИС. 2002. – № 11. – С. 83-91.
6. Капська А. Й. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями : навчально-методичний посібник / А. Капська, Н. Олексюк, С. Калаур, З. Фалинська. – Тернопіль : Астон, 2010. – 304 с.
7. Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів. – К. : АДЕФ-Україна 2008. – 288 с.

2. Bratus, I.V. (2006). *Formy i metody sotsialno-pedahohichnoyi roboty z yunymy materyamy* [Forms and methods of social pedagogical work with young mothers]. *Sotsialna pedahohika: teoriya ta tekhnolohiya – Social*

pedagogy: theory and technology. I.D. Zvyeryeva (Ed.). Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].

3. Bulakh, I.S. (2004). *Psykhologichni osnovy osobystisnoho zrostannya pidlitkiv [Psychological foundations of the personal growth of adolescents]*. Kyiv: Natsion. ped. un-t im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

4. Gaubas, S.M. (2006). Osoblyvosti statevoho vykhovannya ditey riznogo viku v suchasnykh umovakh [Features of sexual education of children of all ages in modern conditions]. *Vse dlya vchytelya – Everything for a teacher*, 1, 2-25 [in Ukrainian].

5. Gurko, T.A (2002). *Opyty seksualnykh otnosheniy, materinstva i supruzhestva nesovershennoletnikh*

zhenshchin [Experiences of sexual relations, maternity and matrimonial minors]. SOCIS, 11. (pp. 83-91). [in Russian].

6. Kapska, A.Y. (2010). *Sotsial'no-pedahohichna robota z problemnymi simyamy: navchalno-metodychnyy posibnyk [Socio-pedagogical work with problem families: a teaching manual]*. Ternopil': Aston [in Ukrainian].

7. *Naselemnaya Ukrayiny. Narodzhuvanist v Ukrayini u konteksti suspilno-transformatsiynykh protsesiv [The population of Ukraine. Fertility in Ukraine in the context of social transformation processes]* (2008). Kyiv: ADEF-Ukrayina.[in Ukrainian].

Olga Gerega,

student, specialty “Social work”,

Maryna Voloshenko,

PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor,

Department of psychology and Social Work

Odesa National Polytechnic University,

1, Shevchenko avenue, Odesa, Ukraine

PEDAGOGICAL CAUSES OF TEENAGE PREGNANCY

In today's society there is an accelerated development of social disadvantages, especially clearly it is found among adolescents. Drug addiction, substance abuse, alcohol abuse, smoking, early sexual intercourse, unwanted pregnancy - this is far from a complete list of the consequences of the fall in moral standards of the growing generation of the 1990s. Adolescent pregnancy is probably not so much a medical problem as a social one. As a young mother is usually unable to independently provide herself, let alone a child. In addition, she often faces condemnation, even the negative attitude of the environment, including her relatives. The social well-being of a pregnant woman is prone to the impact of socioeconomic instability of the society, the situation of the chronic economic crisis, which negatively affects the recognition of the society of a specific social status of a woman during pregnancy and the appropriate care of society about health and safety of future mothers. Stress factors and stressful living conditions that have a negative impact on the reproductive health of women and infants play a destabilizing role. At the same time, the friendly family atmosphere, the support of close people, the sustainability of the socio-economic and marital status of women, can largely neutralize social risk factors.

Keywords: teenager, pregnancy, behavior, family, help.

Подано до редакції 14.11.2018